

EXPO 2017
• Future Energy •
Astana Kazakhstan

KazNU Science • ҚазУҰ Ғылымы • Наука ҚазНУ

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

AL-FARABI KAZAKH
NATIONAL UNIVERSITY

ХАБАРШЫ

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

СЕРИЯ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ
И МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

INTERNATIONAL RELATIONS AND
INTERNATIONAL LAW JOURNAL

3(79) 2017

Әліпбаев Амангелді¹, Бөжеева Бақыт²

¹тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, e-mail: alipbayev19@gmail.com, тел.: +7 701 397 4799

²тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, e-mail: bbuzeeva@gmail.com, тел.: +7 702 550 0285

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, халықаралық қатынастар және әлемдік экономика кафедрасы, Қазақстан, Алматы қ.

ЛАҢКЕСТІК: ӘЛЕУМЕТТІК-САЯСИ АСТАРЫ

Кез келген құбылыстың ғылыми тұрғыдан зерттелінуі оның мәні мен себеп-салдарының байланыстығын айқындауды қарастырады. Лаңкестік ұғымын іздестіруде оны лаңкестіктің мәнін қарастыру ретінде зерттеудің әртүрлі астарларын, оның тарихи, әлеуметтік-саяси, идеологиялық және психологиялық түп-тамырын зерделеуді қажет ететіндігі ешқандай күмән туғызбайды. Қазіргі кезеңде әлемдік қоғамдастық лаңкестіктің кез келген белгілерін, оның ішінде қандай да-бір әлеуметтік-саяси мақсаттар үшін жүзеге асуын да жоққа шығарғысы келеді. Дегенмен де бұл лаңкестіктің бар екендігіне жоқ дей алмайды, қайта бұл әлеуметтік құбылыс дамуын тоқтатқанды қойып, өрши түсуде. Бірқатар экстремистік топтар лаң салушылықты күрес тәсілі ретінде пайдалануын жалғастыра түсуде. Алайда лаңкестік әрекеттерге қарсы тиімді күресті бастау үшін және алдын алу үшін бұл құбылыстың түпкі мәнін айқындап алу қажет. Жалпы мұның зорлық-зомбылықтың саяси негіздегі қолданысы немесе ең қатігез түрі екендігінде лаңкестік мәселесін зерттеуші көптеген ғалымдардың ойлары бір арнадан шығуда. Кез келген лаңкестік іс-әрекеттер саяси сарынға ие, өйткені лаңкестік түріндегі зорлық-зомбылық елдегі саясатты сақтауға немесе керісінше өзгертудің құралы ретінде әрекет етеді. Сондықтан да лаңкестікті жеке азаматтардың, қоғамның және мемлекеттің өмірлік маңызды мүддесіне тікелей қатер туғызушы әлеуметтік-саяси құбылыс ретінде қарастыру қажет. Лаңкестікке тау-тау еңбектердің арналғанына қарамастан, оны бірегей тұтас құбылыс ретінде сараптап, саралап шықтық деуге болмас. Сонымен бірге осындай сараптама жасаудың мүмкіндігінің өзі күмәнді десе болады. Әрине, осы мақаланың авторлары да алдарына мұндай міндеттеме қойып отырған жоқ. Ондағы міндет – қазіргі лаңкестіктің тек кейбір белгілеріне ғана тоқталып өту.

Түйін сөздер: мемлекет, лаңкестік, әлеуметтік-саяси, қоғамдық-саяси, әлемдік қоғамдастық, зорлық-зомбылық, экстремизм.

Alipbayev Amangeldy¹, Byuzheyeva Bakyt²

¹Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, e-mail: alipbayev19@gmail.com, tel.: +7 701 397 4799

²Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, e-mail: bbuzeeva@gmail.com, tel.: +7 702 550 0285

Chair of International Relations and World Economy, of Department of International Relations of Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

Terrorism: socio-political aspects

Scientific approach to a study of any phenomenon assumes detection of its entity and relationships of cause and effect. Exists any doubts that search in a concept of terrorism requires a study of different aspects of its research as reviewings of an entity of terrorism, its historical, socio-political, ideological and psychological roots. Now the world community denies any manifestations of terrorism including for the embodiment in life of any socio-political purposes. But nevertheless it does not cancel the existence of terrorism, this social phenomenon not only did not brake development, but also gains steam. Terror continues to be used as a fight method by a row of extremist groups. But to begin effective fight and to prevent the subsequent acts of terrorism, it is necessary to clarify an entity of this phenomenon. Many researchers of problems of terrorism meet that this politically motivated application or threat of application of extreme forms of violence. Any act of terrorism bears in itself a political charge as violence in the form of terrorism appears the instrument of saving or, on the contrary, changes of the policy pursued

in the country. Therefore terrorism should be considered as the socio-political phenomenon posing an explicit threat to the vital interests of the personality, society and state. In spite of the fact that mountains of literature hardly are devoted to terrorism it is possible to claim that it was succeeded to analyse and describe it as the uniform complete phenomenon. Moreover, there is a doubt in a basic possibility of the similar analysis. Certainly, the similar task isn't set for themselves also by authors of this article. A task her – to stop only on some manifestations of modern terrorism.

Key words: state, terrorism, socio-political, social and political, world community, violence, extremism.

Алипбаев Амангельды¹, Бюзеева Бакыт²

¹кандидат исторических наук, доцент, e-mail: alipbayev19@gmail.com, тел.: +7 701 397 4799

²кандидат исторических наук, доцент, e-mail: bbuzeeva@gmail.com, тел.: +7 702 550 0285
кафедра международных отношений и мировой экономики, факультет международных отношений,
Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

Терроризм: социально-политические аспекты

Научный подход к изучению любого явления предполагает выявление его сущности и причинноследственных связей. Не существует никаких сомнений, что исследование понятия терроризма требует изучения различных его аспектов как рассмотрения сущности терроризма, его исторических, социально-политических, идеологических и психологических корней. В настоящее время мировое сообщество отрицает любые проявления терроризма. Но тем не менее, самого существования терроризма это не отменяет, это социальное явление не только не притормозило развитие, но и набирает обороты. Террор продолжает использоваться как метод борьбы рядом экстремистских группировок. Но для того чтобы начать действенную борьбу и предупреждать последующие террористические акты, нужно выяснить саму сущность данного явления. Многие исследователи проблем терроризма сходятся в том, что это политически мотивированное применение или угроза применения крайних форм насилия. Любая террористическая акция несет в себе политический заряд, так как насилие в форме терроризма выступает инструментом сохранения либо, наоборот, изменения проводимой в стране политики. Поэтому терроризм следует рассматривать как социально-политическое явление, представляющее явную угрозу жизненно важным интересам личности, общества и государства. Несмотря на то, что терроризму посвящены горы литературы, вряд ли можно утверждать, что удалось проанализировать и описать его как единое целостное явление. Более того, возникает сомнение в принципиальной возможности подобного анализа. Разумеется, подобной задачи не ставят перед собой и авторы данной статьи. Задача ее – остановиться лишь на некоторых проявлениях современного терроризма.

Ключевые слова: государство, терроризм, социально-политические, общественно-политические, мировое сообщество, насилие, экстремизм.

Кіріспе

Бүгінгі күні халықаралық лаңкестік мәселесі бүкіл әлем елдерімен бірге біздің еліміз үшін де өте өзекті болып отырғаны белгілі. Себебі, қоғамдық өмірдің қайшылықты жағдайларында көбінесе ұлтаралық және діни қатынастардың шиеленісу үрдістері белең алып, тура және жанама түрде халықтар арасында өзара сенімсіздікті және өшпенділікті, экстремизм және оның ең соңғы түрі – лаңкестікті тудыруда.

Елімізде өмірдің шынайылығына айналған бұл қасіретке қарсы 2010 жылдың 1 ақпанында Қазақстан Республикасы Президентінің № 922 Жарлығымен бекітілген «2020 жылға дейінгі Қазақстан Республикасының Стратегиялық даму жоспарында» да кез-келген қауіп-қатерді айқындап және алдын алу мен жою белгіленген

(2020 жылға дейінгі Қазақстан Республикасының Стратегиялық даму жоспарында, 2010). Әсіресе, халықаралық лаңкестікпен, діни экстремизммен, трансеұлттық есірткі бизнесімен және заңсыз көші-қонмен күрес саласында халықаралық ынтымақтастықты дамытуға ерекше назар аударылған.

Жаңа қауіптер мен қатерлерді айқындау мүмкіндіктеріне сол мезгілде қол жеткізу үшін және соған қарсы тиісті шараларды қабылдау мақсатында Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік жүйесінің сараптамалық-болжау жұмыстарын жаңа арнада жетілдірудің тиімділігін арттыру маңызды бағыттардың бірі болуға тиіс. Сонымен бірге экстремизм мен лаңкестікке қарсы тұру аясында еліміздегі ұлтаралық үйлесімділікті нығайту мақсатында және қоғамдық-саяси ахуалдың тұрақтылығын

қамтамасыз ету үшін жергілікті тұрғындар мен азаматтық қоғам институттарының белсенділігін арттыру қажет. Соған орай Қазақстанның ұлттық және рухани қауіпсіздігін қамтамасыз ету аясында қазіргі таңдағы еліміздің мемлекеттік саясатының басым бағыттарының бірі – жастар арасынан діни экстремизм мен лаңкестік топтарға тартылуының алдын алу.

Белгіленген мақсатты жүзеге асыру үшін 2013 жылы 24 қыркүйекте Қазақстан Республикасы Президентінің № 648 Жарлығымен «Қазақстан Республикасында 2013-2017 жылдарда діни экстремизм мен лаңкестікке қарсы әрекет ету туралы Мемлекеттік бағдарлама» қабылданған болатын (Қазақстан Республикасында 2013-2017 жылдарда діни экстремизм мен лаңкестікке қарсы әрекет ету туралы Мемлекеттік бағдарлама, 2017). Мемлекеттік бағдарламада діни экстремизм мен лаңкестікке қарсы әрекет жасайтын мемлекеттік мекемелердің жаңа әдіс-тәсілдері мен түрлерін қарастырумен қатар халықтың діни сауаттылығын арттыруға да ерекше назар аударылған. Сол себепті лаңкестік пен діни экстремизмнің түп-тамырын жою бағытында оларға қарсы тұра алатын теориялық және тәжірибелік әдіс-тәсілдер мен әдістемелерді айқындау, сонымен бірге тиімді әлеуметтік-саяси және мәдени-идеологиялық ескертпелерді ойластырудың маңыздылығы ерекше болып табылады.

Теориялық-әдістемелік негізі

Лаңкестік мәселесінің түп-тамырын зерделеу барысында бихевиоризм, институционализм, сондай-ақ статистикалық, саяси-құқықтық және әртүрлі сараптамалық бағалау технологиялары кеңінен пайдаланылды. Мәселенің қарама-қайшылықтары мен қарқынын жан-жақты қарастыруға мүмкіндік туғызған аналитикалық тәсілді атап өтуге болады. Лаңкестікті зерттеуде әлеуметтік-саяси тәсіл лаңкестіктің мақсаттарын, міндеттерін, күштері мен құралдарын айқындауға мүмкіндік туғызды. Жалпы мұны осы мәселені қарастырудағы негізгі сүйенген тәсіл десе болады. Өйткені әлеуметтік-саяси тәсіл лаңкестікті зерттеуде бұл құбылыстың шығу себептерін әлдеқайда толыққанды түсіндіре отырып, лаңкестіктің сипаттағы қылмыстың дамуына қарсы тұру шараларының жүйесін айқындайды.

Ал лаңкестік пен діни экстремизмнің әрқилы бағыттары мен ағымдарын бір-бірімен салыстырмайынша, оларды толыққанды түсіну

және бұл құбылыстардың ішкі мәнін ұғына қою мүмкін емес десе болады. Сондықтан да мәселені теоретикалық және әдістемелік тұрғыдан зерттеудің негізін ең алдымен салыстырмалы сараптамалар құрады. Сол ретте айқындағаннан кейін ғана лаңкестік пен діни экстремизмнің алдын алуға, ескертуге және бейтараптандыруға қатысты тиімді тұжырымдама жасауға болады. Салыстырмалы сараптама өз кезегінде тарихи шолумен толықтырылды, оның қажеттілігі лаңкестік пен діни экстремизмнің қазіргі кезеңдегі ілімін жақсырақ түсіну үшін нақтылы тарихына үнілумен дәйектеледі. Сол себепті мәселені талдау барысында тарихи әдістеме кеңінен қолданылды. Қоғамдық құбылысты зерттеудің әдістемелік негізі ретінде сондай-ақ диалектикалық әдістермен бірге жүйелі сараптау әдісін де атап өтуге болады. Бұл жерде сарапталынатын құбылыстар негізінен өзіне тән қарқындылығымен және өзара тәуелділігімен ерекшеленді.

Нәтижелер

Жалпы лаңкестіктің басты себебі болып әлеуметтік қайшылық саналады. Өйткені әлеуметтік астарына қарай лаңкестікті қандай да бір әлеуметтік топтың өз мүддесін қамтамасыз ету мақсатында осындай лаң салушылық әдіс-тәсілді пайдалануы деп түсінуге де болады.

Лаңкестіктің шығуы мен дамуына ықпал ететін негізгі жағдай – ол: әлеуметтік-экономикалық, идеологиялық, саяси, ұлттық, мемлекетаралық, діни және басқа да қайшылықтар мен шиеленістер екендігі белгілі. Сондай-ақ лаңкестік саяси жүйе талғамайтындығына көзіміз жетті.

Лаңкестіктің басты мақсаты – адамдарды мерт қылу арқылы үрей туғызу. Бүгінгі күні лаң салушылардың көпшілігі жүйелі де құпия түрде күрделі ұйымдастырылған топтар мен ұйымдардың маманданған жасақтары.

Әлемдегі көптеген елдер лаңкестікке ерекше көңіл бөліп, оны қоғамға төнген басты қауіп-қатер деп біледі. Зерттеу барысында айқындалынған бүгінгі заманның шынайылығын ескеретін болсақ, қоғамды лаңкестіктен толығымен арылту мүмкін емес, тек қана оның болу мүмкіндігін азайту жағына бар күш-жігерлерін жұмсауы тиіс. Кез келген лаңкестік іс-әрекеттер саяси сарынға ие, өйткені лаңкестік түріндегі зорлық-зомбылық елдегі саясатты сақтауға немесе керісінше өзгертудің құралы ретінде әрекет етеді. Сондықтан да

лаңкестікті жеке азаматтардың, қоғамның және мемлекеттің өмірлік маңызды мүддесіне тікелей қатер туғызушы әлеуметтік-саяси құбылыс ретінде қарастыру қажет деген болжам жасалынды. Лаңкестіктің ұлтшылдық сипаты негізінен дінмен жиі байланыстырылады, алайда әлеуметтік лаңкестіктің дәйектемелері мен ұрандарын да жоққа шығармайтындығы анықталды.

Пікірсапа

XX ғасырдың аяғында лаңкестік жаңа даму сатысына шықты деп айтуға болады. Лаң салушылардың іс-әрекет жасайтын аумағы да, пайдаланатын құралы да кеңейе түсуде. Ал мәні сол күйінде қалуда, яғни адамдар мерт болады, қоғамға үлкен залал келтіріледі. Осыған орай лаңкестік мәселесі соңғы кездері өте елеулі құбылыстардың біріне айналып отыр. Өйткені ол ұлт, ел, шекара таңдамайды. Сол себепті де адамзат үшін өте қауіпті құбылыстың алдын алу, оны болдырмау, тамырына балта шабу – лаңкестікті жан-жақты сараптап, шығу себебін айқындауды қажет етеді. Сонда ғана лаңкестікке қарсы қабылданатын іс-шаралардың тиімділігі артары айқын.

Мемлекеттің және қоғамның қауіпсіздігіне ұлтаралық қатынастардың шиеленісуі негізінде туындайтын лаңкестік қаншалықты ықпал ететіндігіне сараптама жасау да әр кезде өзекті мәселе болып қала бермек. Әртүрлі әлеуметтік және саяси негізде туып отырған лаңкестік қауіпке қарсы тиімді іс-шараларды, алдын алу қимылдарын жүргізу бүгінгі күні ғаламдық деңгейдегі мәселеге айналып отыр. Бұған дәлел қазіргі кезде көптеген мемлекеттер басшыларының, арнайы қызмет және құқық қорғау органдары басшыларының, қоғам қайраткерлерінің, өкілдерінің лаңкестіктің қауіпсіздігін бәсеңдету, лаңкестікпен күресу мәселелеріне арналған жұмыс мәжілістері, халықаралық кездесулері мен конференцияларының саны күннен күнге көбеюде. Өйткені лаңкестіктің болу-болмауын болжау өте қиын. Оған 2001 жылғы 11 қыркүйектегі бүкіл әлемді дүр сілкіндірген Америка Құрама Штаттарындағы оқиға дәлел. Әлемнің қуатты мемлекеті болып саналатын елде лаңкестіктің өз басымдылығын көрсетуі, адамзатқа қауіп тудыратын бұл құбылысқа қарсы қойылған бөгеттің әлсіздігін көрсетеді. Әлемнің ешбір халқы мұндай қасіретті қаламайды. Кезінде Ресей Президенті В.В.Путин АҚШ-тағы 11 қыркүйектегі оқиғаға қатысты сөзінде:

«АҚШ-тағы оқиғалар ұлттық шектерден шығып кетті. Бұл өркениетті адамзатқа деген қарсылық. Бүгінгі болған оқиға, осы лаңкестікке қарсы жасалған Ресей ұсынысының өзектілігін тағы да корсетті. Ол ұсыныс халықаралық қауымдастықтың күшін және қуатын осынау ХХІ ғасырдың қасіретіне қарсы пайдалану...», – деп мәлімдеген болатын (Ресей Президенті В.В. Путиннің 11 қыркүйектегі АҚШ-тағы оқиғаға қатысты сөзі, 2003).

Лаңкестікпен күрес жүргізу – бұл өте күрделі де қажетті үрдіс. Лаңкестікке қарсы күресті халықаралық қауымдастық күш біріктіре отырып жүзеге асырмаса, жеке мемлекет көлемінде жүргізу өте қиынға соғатыны сөзсіз. Шын мәнінде лаңкестік – бұл әлемнің жаңа қасіреті болды. Өйткені, лаңкестіктік бағыттағы топтар, ұйымдар саны әлемде көбейе түсуде. Олардың лаң салушылық іс-әрекеттері өз мемлекеттерінің аумағымен шектеліп қалмай, халықаралық деңгейге жайылып, бүкіләлемдік қауымдастыққа қатер төндіруде. Лаңкестік өзінің бүкіл даму сатысында көптеген әлеуметтік себепке негізделген құбылыс екендігін байқатты және оның өзгеруіне қатысты дамыды. Соған орай діни экстремизм мен лаңкестік мәселесіне өте мол ғылыми еңбектер арналған. Солардың арасында өзіміздің аймаққа қатысты қазақстандық стратегиялық зерттеулер институтының мамандары бұдан он бес жыл бұрын «Современный терроризм: взгляд из Центральной Азии» атты монографиялық еңбектерінде діни экстремизм мен лаңкестіктің шығу көзі мен мәнін, бұл жағымсыз құбылыстың орталық азиялық аймақта таралу үдерісін қарастырады (Современный терроризм: взгляд из Центральной Азии, 2002). Америкалық ғалымдардың ішінде Б. Хоффманның орыс тіліне аударылған «Терроризм – взгляд изнутри» атты еңбегінде Таяу Шығыс елдеріндегі сепаратистік лаңкестікке, дін мен лаңкестік құбылысына, әдіс-тәсілдеріне, технологиясына, лаңкесшілердің ойлау қабілетіне көңіл бөледі (Хоффман, 2003). Ал ресейлік С.У. Дикаев лаңкестіктің түрлерін, психологиялық астарларын, тарихи өзара шарттылығын зерттей келе, лаң салушылық – бұл негізінен қарсылық білдіру көрінісі деп тұжырымдаса (Дикаев, 2006), лаңкестікті әлеуметтік құбылыс ретінде зерттеген В.И. Василенко оның саяси, сепаратистік, ұлтшылдық, діни, мемлекеттік және қылмыстық түрлерінің де болатындығын дәйектейді (Василенко, 2002). Жалпы лаңкестік мәселесін зерттеу барысында лаңкестік ұғымына бірнеше анықтама берілген.

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ

1-бөлім Қазіргі кездегі халықаралық қатынастар және сыртқы саясат мәселелері	Раздел 1 Современные проблемы внешней политики и международных отношений
<i>Мовкебаева Г.А., Айдарханова Э., Сунгатова А.</i> Энергетический фактор в сотрудничестве стран ЕАЭС: проблемы и перспективы 4	
<i>Губайдуллина М.</i> Внешнеполитическая деятельность и дипломатия в условиях прозрачности информационного пространства 14	
<i>Әліпбаев А.Р., Бөжеева Б.З.</i> Ланкестік: әлеуметтік-саяси астары 23	
<i>Balaubayeva B., Idrysheva Zh.</i> Mass culture in Japan in the context of globalization 31	
<i>Миралиева А.Ж.</i> Формирование и реализация политики международного научно-технического сотрудничества Республики Казахстан 40	
2-бөлім Халықаралық және мемлекетішілік құқық мәселелері	Раздел 2 Вопросы международного и внутригосударственного права
<i>Vong Un-Bor</i> Human rights, state sovereignty and interference: the basic conception under treaty law system 50	
<i>Самалдыков М.</i> Лишение гражданства казахстана и безопасность, проблемы правового характера 58	
<i>Айдарбаев С.Ж., Базенов А., Даркенбаев А., Удербаета Б.</i> Право человека на «хорошее управление»: понятие и нормативное содержание 68	
<i>Nyissanbekova L., Sairambaeva Zh.</i> Definition and grounds of the international legal personality of individuals as a significant and com-plex phenomenon in international law 78	
3-бөлім Білім беру мәселелері	Раздел 3 Вопросы образования
<i>Елемесов Р., Оңдаш А.О.</i> О значении курса методологии науки в послевузовском образовании 88	
<i>Seidikenova A., Bakitov A.</i> Le stereotype comme la manifestation des particularites culturelles стереотип как проявление культурных особенности ... 95	
<i>Smagulova A., Tussupova A.</i> Selection of lexical material in the development of the terminology of oil and gas dictionary 107	